

La salut moral: (sobre l'individu i la comunitat)

Amelia Valcárcel concreta, des d'Oviedo, la qüestió ètica en el cas de la tensió política i les conseqüències sobre la societat que viu Espanya.

Amelia Valcárcel. Catedràtica d'Ètica de la Universitat d'Oviedo, és autora, entre més, dels llibres següents: *El discurso de la mentira* (1988); *Hegel y la ètica, sobre la superación de la "mera moral"* (1989); *Sexo y filosofía, sobre "mujer y poder"* (1991).

Weber va trobar diferències significatives entre protestants i catòlics en el camp de l'èxit personal. Cercant les causes d'aquest fenomen va concloure que aquestes diferències s'explicaven per la moral mantinguda pels uns i pels altres: els catòlics aferrats a la inèrcia autoritària i els protestants a la moral individual del treball. També, segons la seva opinió, l'indicador de salut moral brillava més alt als països del nord d'Europa que no pas als del sud. L'escrupolositat, la puntualitat, el gust pel deure o el compliment familiar eren paràmetres segurs de salut socio-moral i d'èxit.

A començament de la dècada dels 50 José Luis Aranguren, per la seva banda, va reflexionar sobre el nostre tarannà moral a la llum del catolicisme que durant segles ha estat el nostre terror de referència. Una concepció massa freturosa de l'ésser humà, que per la vora més noble toca amb la mística, però que per la vora més baixa ens deixa inermes per a mantenir la taxa d'autostima a uns nivells saludables. Si tots som molt vils i aquesta vilesa és l'única cosa que es pot esperar de nosaltres, no fa gens estrany que aparegui sistemàticament.

Enquadrada dins aquests dos grans rerefons, la pràctica moral d'aquests darrers anys ens indueix a pensar que la majoria dels nostres conciutadans va fent seves qualitats considerades protestants: cada vegada compleixen millor els seus deures i contrasten amb més responsabilitat les seves decisions, compleixen i argumenten què compleixen i argumenten quan no compleixen. No s'amaguen darrere l'autohumiliació ni darrere l'autoritarisme. Ara bé, no hauríem de ser gaire optimistes. Per tot l'estat corre la sensació pregonada i generalitzada que, a Espanya, hi impera una cultura moral de desvergonyiment i de rapinya comunal. Els mitjans esbomben aquesta im-

pressió i alguns la magnifiquen, si és que no la fan obsessiva. Com fer quadrar les dades?

L'observació discreta del veí o del proïsme, desinteressada i desapassionada, ens presenta persones que, amb esforç, són bons pares, treballadores, corteses..., gent que ja no viuen el comunitarisme típic ancestral sense mediacions, de trets plebeus, sinó que guarden la seva intimitat i malden per presentar un bon aspecte. Gent que compra i que en general paga, que es modera, que ha perdut el gust d'ofendre, més aviat disposada a ajudar en moltes causes. Que no va baladrejant, que argumenta, que mira d'arribar a acords, que medita allò que dirà, que té una nova consciència dels seus drets i dels seus deures.

Al costat d'aquesta, que és molta, brillen els aprofitats, els hipòcrites o els cíncics, que amb les seves accions aconsegueixen d'amagar la pacient elaboració moral diària de la majoria. No és pas indiferent de saber si són cíncics o hipòcrites, perquè, de l'assumpte, se'n segueixen uns resultats. L'hipòcrita no és el mentider ras que diu el contrari del que pensa. Ser hipòcrita suposa l'existència d'un context moral compartit, al qual ell s'afegeix tan sols en aparença. Ser cínic afegeix al fet de ser eventualment hipòcrita la negació sarcàstica del consens moral. Pel cínic, tot s'hi val i això vol dir que res de vil no li sembla reprovable ni res de bo digne d'elogi. Es més, no creu que hi hagi res de bo, sinó que sota aquesta capa de dignitat sempre s'amaguen intencions i interessos no gens dignes.

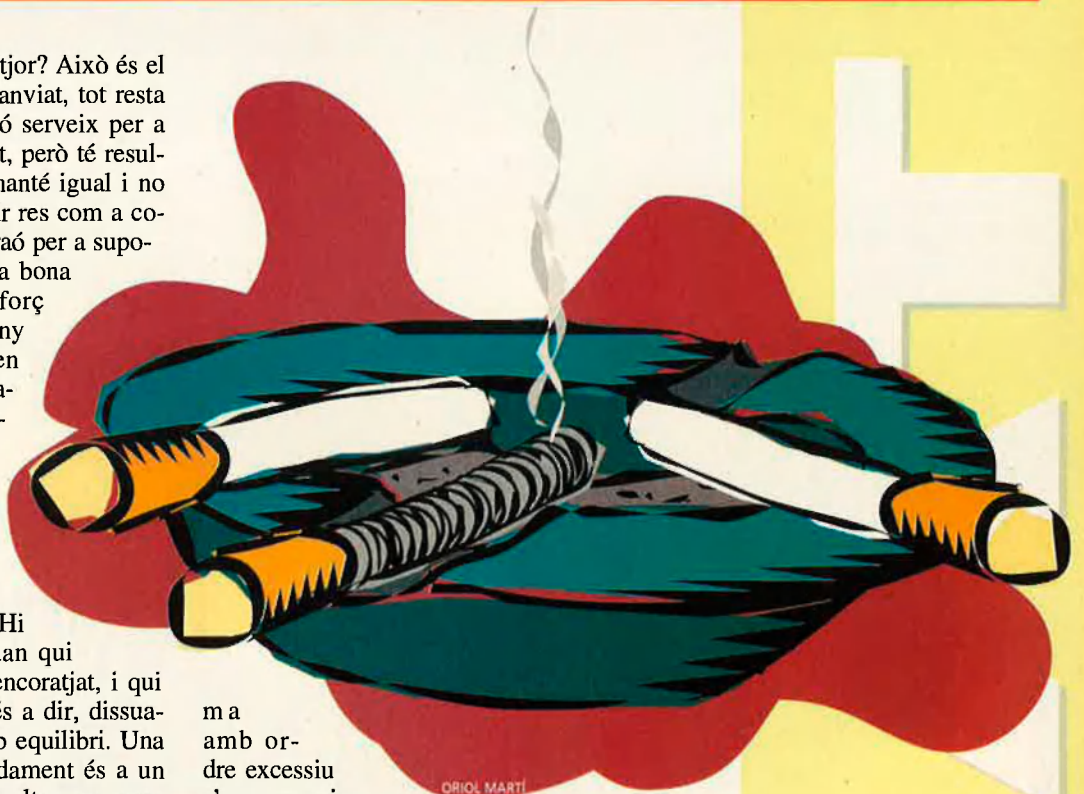
Si parem atenció als missatges sistemàticament difosos a què m'he referit, comprovarem que allò que hi impera no és pas la hipocresia, sinó el cinisme. En cada acció, cal buscar-hi una intenció indecorosa. El judici sobre els mals passats s'endolceix amb els mals presents. S'aconsegueix així que no hi hagi consens moral. Com qualificar el passat i per tant

desterrar-lo, si anem igual o pitjor? Això és el que hom insinua. Res no ha canviat, tot resta igual. I aquesta indiferenciació serveix per a atacar d'una passada el present, però té resultats greus de futur. Si tot es manté igual i no hem estat capaços d'aconseguir res com a comunitat política, no hi ha cap raó per a suposar que ho podem fer mai. La bona gent que amb paciència i esforç treballen l'eticitat comuna, lluny de ser un referent, esdevenen una colla de beneïts. Si l'amoralisme, com un judici total i inapel·lable, s'introdueix en la moral pública, la moral privada no en sortirà pas beneficiada.

Les condicions globals polítiques, tan dures, van creant un clima propici a l'anomia. Hi ha necessàriament anomia quan qui obra bé no és lloat, és a dir, encoratjat, i qui obra malament no és reprès, és a dir, dissuadit. Tot això, naturalment, amb equilibri. Una societat que lloa indiscriminadament és a un pas de la hipocresia, però una altra que condemna sense reflexió fa camí cap al cinisme total. Per tots dos extrems hi pot haver entropia moral.

En qualsevol sistema, en qualsevol organització, és molt més senzill d'introduir-hi entropia que no pas modificacions d'ordre. L'entropia és la tendència espontània de les coses que pot ser corregida amb una cura constant. O, amb unes altres paraules, tots sabem que és més senzill destruir que no construir. Un siste-

ma amb ordre excessiu s'encarcarà i es fa irrespirable, incapaç d'assumir la novetat; però si té massa punts hemorràgics es dissol. La magnificació de la figura del canalla, del poca-solta i del grimpaire en la vida moral espanyola, obtinguda en general gràcies a una xerrameca cínica, pot desencadenar una hemorràgia múltiple del vigor moral individual que ens torni a l'anomia de què hem pogut sortir amb tants de treballs aquests últims vint anys. **Amelia Valcárcel**

El lector opina

'Els ciutadans del segle XXI' va ser el "Debat" del número 595 d'EL TEMPS al qual corresponen les següents cartes.

El miratge tecnològic

El nebot del príncep de Salina —situeu-vos a l'illa de Sicília, enmig de les planes d'*El Guepard* que Llorenç Villalonga va traduir tan deliciosament— ja ho deia: "Mon oncle, cal que tot canvie perquè res no canvie". En tot cas, també podríem triar a recordar la frase de llavis d'Alain Delon en la versió cinematogràfica d'aquesta excel·lent novel·la.

Això ve a compte d'una conclusió avui molt estesa, i que en certa mesura també amera el "Debat" d'EL TEMPS sobre el ciutadà del fu-

tur, que veu en la revolució tecnològica un agent transformador poderosíssim. I bé, com apuntava Fuster, "en una discussió, cal que primer reconeguem la part de raó que mai no podrem arrabassar dels nostres oponents": la tècnica proporciona instruments de participació ciutadana que modifiquen les relacions socials. Però revolució, en el sentit marxista —amb mur berlinès i sense—, en el sentit de la consecució d'equilibri entre les classes socials, de repartiment de riquesa i poder? El ciutadà, amb Internet i tot, crec jo, haurà d'espavilar-se molt.

*Pere Bernat i Silvestre
Mislata (l'Horta)*